

การศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

นายประกอบ ใจมั่น

สถาบันวิทยบริการ
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาควิชาโสตทัศนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2539

ISBN 974-834-651-2

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I 17399713

A STUDY OF STATE, PROBLEMS AND NEEDS CONCERNING THE UTILIZATION
OF THE FOLK WISDOM FOR INSTRUCTION IN SCHOOLS UNDER
THE EXPANSION OF BASIC EDUCATION OPPORTUNITY PROJECT UNDER
THE JURISDICTION OF THE OFFICE OF THE PROVINCIAL
PRIMARY EDUCATION, LOWER NORTHEASTERN REGION

Mr. Prakob Jaimun

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education
Department of Audio-Visual Education

Graduate School

Chulalongkorn University

1996

ISBN 974-634-651-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการ เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ตอนล่าง

โดย นายประกอบ ใจมั่น

ภาควิชา ศึกษาศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสัคค์ หอมสนิก

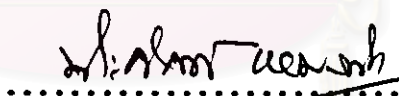
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

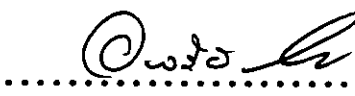
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สินดี กุญสุวรรณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.วชิราพร อัจฉริยโกศล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสัคค์ หอมสนิก)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สีจกุล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรจวีร์ ฒ คตะกัณฑ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์พิสิฐ นาครำไพ)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ประกอบ ใจมั่น : การศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (A STUDY OF STATE, PROBLEMS AND NEEDS CONCERNING THE UTILIZATION OF THE FOLK WISDOM FOR INSTRUCTION IN SCHOOLS UNDER THE EXPANSION OF BASIC EDUCATION OPPORTUNITY PROJECT UNDER THE JURISDICTION OF THE OFFICE OF THE PROVINCIAL PRIMARY EDUCATION, LOWER NORTHEASTERN REGION.)

อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร. ประศักดิ์ หอมสนิท, 400 หน้า. ISBN 974-634-651-2

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการของครูผู้สอน เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอน 30 คน และภูมิปัญญาท้องถิ่น 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้คำนึงถึงผู้เรียน หลักสูตร เนื้อหาวิชา และคุณสมบัติภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. การเตรียมการ มีการเตรียมครูผู้สอน ผู้เรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อการเรียนการสอน และเตรียมการเรียนการสอน ล่วงหน้าก่อนการเรียนการสอน
3. มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชั้นดำเนินการสอน โดยมีการสาธิต แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติงาน
4. การประเมินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการประเมินผู้เรียน และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสังเกต ระหว่างการเรียนการสอน
5. ปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบ คือ ขาดแคลนวัสดุ-อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติงานงบประมาณไม่เพียงพอ การเบิกจ่ายค่าตอบแทนยุ่งยากล่าช้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ค่อยมีเวลาว่าง และภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดทักษะประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้
6. ครูผู้สอนมีความต้องการ งบประมาณในการจัดซื้อวัสดุ-อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติงาน วัสดุ-อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่สอน และต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาควิชา.....โสตทัศนศึกษา.....
สาขาวิชา.....โสตทัศนศึกษา.....
ปีการศึกษา..... 2539.....

ลายมือชื่อนิติต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม.....

C742866 : MAJOR AUDIO-VISUAL COMMUNICATIONS

KEY WORD : FOLK WISDOM/ EXPANSION OF BASIC EDUCATION OPPORTUNITY PROJECT

PRAKOB JAIMUN : A STUDY OF STATE, PROBLEMS AND NEEDS CONCERNING THE UTILIZATION OF THE FOLK WISDOM FOR INSTRUCTION IN SCHOOLS UNDER THE EXPANSION OF BASIC EDUCATION OPPORTUNITY PROJECT UNDER THE JURISDICTION OF THE OFFICE OF THE PROVINCIAL PRIMARY EDUCATION, LOWER NORTHEASTERN REGION. THESIS ADVISER : ASST. PROF. PRASAK HOMSANIT, Ed. D. 400 pp. ISBN 974-634-651-2

The purposes of this research were to study state, problems and needs concerning the utilization of folk wisdoms for instruction in schools, under the expansion of basic education opportunity project, under the jurisdiction of the Office of the Provincial Primary Education, Lower Northeastern Region. Samples were 30 teachers and 15 folk wisdoms. Check-list forms, observation and constructed-interview forms were used in the study. Data were analyzed using percentage, mean and standard deviation.

The findings were as follows :

1. Selection of folk wisdoms were based on learners, curriculum, subjects, and qualification of the folk wisdoms.
2. Preparation of teachers, learners, folk wisdoms, and media for instruction were performed before instruction.
3. Utilization of folk wisdoms were performed during teaching by demonstration, and small-group-practice techniques.
4. Evaluation of the utilization of folk wisdoms were done by evaluating learners and folk wisdoms by observation during teaching.
5. Problems concerning the utilization of folk wisdoms were : lacking of materials and tools needed for students to practice, time-spending and troublesomeness for the payment of their teaching, lacking of time and teaching skills.
6. Teacher's needs were : enough budget for purchasing materials needed for students to practice, qualified folk wisdoms to teach specific topics, and training to utilize folk wisdoms effectively.

ภาควิชา.....โสตทัศนศึกษา
สาขาวิชา.....โสตทัศนศึกษา
ปีการศึกษา.....2539

ลายมือชื่อนิสิต.....[Signature]
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....[Signature]
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ดำเนินมา และสำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสัคดิ์ หอมสนิท อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาช่วยเหลือ แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ให้กำลังใจ และให้ความห่วงใยมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.วชิราพร อัจฉริยโกศล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรจรี ๗ ตะกั่วทุ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล และ อาจารย์ นิธิฐ นาคระไพ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจสอบ ให้ข้อคิด แก้ไข และข้อเสนอแนะในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ที่ได้ประสานงาน นัดหมายครู-อาจารย์ ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทางโรงเรียนได้เชิญมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นผู้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการวิจัยในชั้นที่

ขอขอบคุณ พี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ นิสิตภาควิชาโสตทัศนศึกษา ตลอดจนเจ้าหน้าที่ภาควิชาโสตทัศนศึกษา ทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจมาโดยตลอด

อนึ่ง การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากทุนบุงชอบ-กิดานันท์ มลิทอง จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมารดา บิดา ที่ให้การสนับสนุนทั้งกำลังใจ กำลังทรัพย์ ด้วยดีมาโดยตลอด

ประกอบ ใจมั่น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	18
คำถามในการวิจัย	19
ขอบเขตการวิจัย	19
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	21
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	22
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
ตอนที่ 1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน	25
สภาพและปัญหาของการพัฒนาการศึกษา	25
ความหมายการศึกษาขั้นพื้นฐาน	27
ความจำเป็นของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน	29
ความสำคัญการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน	33

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน	35
ความเป็นมา	35
รูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน	39
การจัดการเรียนการสอน	40
สภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน	41
ตอนที่ 2 หลักสูตร สภาพ และปัญหาการจัดการเรียนการสอนกลุ่มวิชา การงาน และอาชีพ	46
หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ว่าด้วยกลุ่มวิชา การงานและอาชีพ	46
กระบวนการเรียนการสอนกลุ่มวิชา การงานและอาชีพ	49
ปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนกลุ่มวิชา การงานและอาชีพ	55
ตอนที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น	59
ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น	59
ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	61
สภาพทั่วไปของภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบัน	63
ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น	81
ลักษณะและวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	85
แนวคิดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน	87
หลักการการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน	89

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ตอนที่ 4 แนวคิดการใช้สื่อการเรียนการสอน	95
ความหมายสื่อการเรียนการสอน	95
ประเภทสื่อการเรียนการสอน	95
แนวคิดเกี่ยวกับระบบการใช้สื่อการเรียนการสอน	99
1. การเลือกสื่อการสอน	101
2. การเตรียมการใช้สื่อการสอน	103
3. การใช้สื่อการสอน	106
4. การประเมินการใช้สื่อการสอน	107
ความสำคัญของสื่อบุคคลต่อการเรียนการสอน	108
แนวคิดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากร	110
ความหมายของคำว่า วิทยากร	110
คุณสมบัติวิทยากร	111
วิทยากรกับการเรียนการสอน	112
การเบิกจ่ายค่าตอบแทนให้วิทยากรบุคคลภายนอก	115
เกณฑ์การพิจารณาเบิกจ่ายค่าตอบแทนให้วิทยากร	116
ตอนที่ 5 สภาพทั่วไปของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	119
ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	123

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย	133
วิธีดำเนินการวิจัย	133
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	134
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	135
การเก็บรวบรวมข้อมูล	141
การวิเคราะห์ข้อมูล	143
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	146
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	260
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	260
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	260
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	262
การเก็บรวบรวมข้อมูล	264
การวิเคราะห์ข้อมูล	266
สรุปผลการวิจัย	268
การอภิปรายผลการวิจัย	295
ข้อเสนอแนะ	316
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	318

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
รายการอ้างอิง	319
ภาคผนวก	329
ภาคผนวก ก	330
ภาคผนวก ข	342
ภาคผนวก ค	348
ภาคผนวก ง	351
ภาคผนวก จ	353
ภาคผนวก ฉ	356
ประวัติผู้วิจัย	400

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงจำนวนโรงเรียน จำนวนห้องเรียน และจำนวนนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่คาดว่าจะเปิดรับเพิ่มในแต่ละปีช่วงแผนพัฒนา การศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)	37
ตารางที่ 2	แสดงวงจรชีวิตในรอบปีของชาวบ้านในชนบท	65
ตารางที่ 3	แสดงกระแสภูมิปัญญาชาวบ้านอีสานต่อการค้นพบตนเอง	78
ตารางที่ 4	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของครูผู้สอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน จำแนกตามข้อมูลทั่วไป	148
ตารางที่ 5	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของโรงเรียน ที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน จำแนกตามข้อมูลทั่วไป	157
ตารางที่ 6	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ในการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการทำงานและอาชีพ	164
ตารางที่ 7	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการทำงานและอาชีพ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำแนกตาม ข้อมูลทั่วไป	190
ตารางที่ 8	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของสภาพการดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของครูผู้สอน จำแนกตามลักษณะการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น	196
ตารางที่ 9	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของสภาพการดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของครูผู้สอน จำแนกตามลักษณะการเตรียมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ...	206
ตารางที่ 10	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของสภาพการดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของครูผู้สอน จำแนกตามลักษณะการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	212

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 11	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของสภาพการดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของครูผู้สอน จำแนกตามลักษณะการประเมินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	217
ตารางที่ 12	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน ของครูผู้สอน	227
ตารางที่ 13	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของครูผู้สอนเกี่ยวกับความต้องการ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน	236
ตารางที่ 14	แสดงจำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับสภาพภาพส่วนตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่น	244
ตารางที่ 15	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของปัญหาและความต้องการของภูมิปัญญา ท้องถิ่น ในการจัดการเรียนการสอน	249
ตารางที่ 16	แสดงจำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมของสถานที่เรียน ในการเรียนการสอน	253
ตารางที่ 17	แสดงจำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของครูผู้สอนเกี่ยวกับลักษณะการดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน	254
ตารางที่ 18	แสดงจำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่เรียนโดยมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน	258
ตารางที่ 19	แสดงจำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับลักษณะบุคลิกภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น	259